

9. Treatment plants: encyclopaedia guide. Resp. chief A. M. Grodzynsky. Kyiv: Chif edit. USE, 1990. p.41.

ВИРОЩУВАННЯ *HYSSOPUS OFFICINALIS* L. ТА *ORIGANUM VULGARE* L. НА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВІЙ СТАНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Балика А. В., Полковніченко І.М., Лукаш О.В., Карпенко Ю.О.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

anastasiabalyka07@gmail.com, lukash2011@ukr.net

Ключові слова: *Hyssopus officinalis* L., *Origanum vulgare* L., культивування, фази розвитку

Вступ. Досить широкий спектр цінних ознак мають різні види рослин родини *Lamiaceae* Lindl., які є цінними ароматичними, ефіроолійними, лікарськими, медоносними, вітамінними, декоративними рослинами. Однак, внаслідок суттєвого антропогенного впливу генофонд цих груп рослин неухильно зменшується з року в рік, внаслідок чого набули актуальності питання розробки біолого-екологічних основ інтродукції та введення в промислову культуру видів рослин родини *Lamiaceae*, адаптованих до кліматичних умов Полісся України [1]. Одними з найбільш популярних рослин цієї родини серед населення Чернігівської області є *Hyssopus officinalis* L. та *Origanum vulgare* L.

Hyssopus officinalis – багаторічний напівчагарник, висотою 40 – 80 см, сімейства Губоцвітих зі стрижневим дерев'янистим коренем і прямостоячими чотиригранними стеблами, покритими пушком. Листя у нього ланцетні, дрібні, до 4-х сантиметрів завдовжки. Квітки розташовуються зверху в пазухах листків, суцвіття колосовидне. У кущиків гісопу лікарського невелике темно-зелене листя зі світлим виворотом і квітки білого, блакитного і рожевого кольорів. Рослини, які мають білі квітки містять найбільше ефірних олій, біля 1,5-2%. Плоди рослини у вигляді дрібних чотиригранних горішок яйцевидної форми. Квітує рослина з літа до осені, плоди дозрівають до вересня. [4].

Origanum vulgare має гіллясте повзуче тонке кореневище, розташоване близько до поверхні ґрунту. Від нього щорічно відростають гіллясті прямостоячі чотиригранні стебла, червонуваті біля основи, заввишки 40-80 см. Листя опушене, довгасте, загострене до верхівки, зелене. Квітки дрібні, частіше рожево-фіолетового кольору (іноді зустрічаються рослини з білими квітками) [2].

Матеріали та методи. Вирощування рослин родини *Lamiaceae* проводили на навчально-науковій станції Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка на дерново-слабко-підзолистих ґрунтах з дотриманням усіх агротехнічних рекомендацій. Насінний матеріал *Hyssopus officinalis* було надано професором Л.М. Котюк (Поліський національний університет), насіння *Origanum vulgare* було зібране з рослин

природних популяцій на остепнених схилах на території Мезинського національного природного парку.

Результати та їх обговорення. У першій декаді березня 2020 року насіння було висіяне у закритому ґрунті. Глибина загортання насіння становила 0,5 см. Проростання насіння *Hyssopus officinalis* почалося через 14 днів, масові сходи з'явилися на 18 день. Схожість насіння обох видів становила 100%.

Двомісячна розсада рослин у стадії 5 – 6 справжніх листкових пластин була висаджена у відкритий ґрунт на ділянку пряно-ароматичних та лікарських рослин. Ділянка, на якій ріс матеріал *Hyssopus officinalis*, восени була підживлена гноєм, весною – суперфосфатом і калійною соллю, а ґрунт був глибоко перекопаний. Догляд за гісопом після посадки здійснювали шляхом розпушування землі та прополювання. На зимівлю пагони були обрізані на висоту 25 см.

Насіння *Origanum vulgare* так само як і *Hyssopus officinalis* перед посівом нічим не оброблялося і висівалося сухим. Двомісячну розсаду *Origanum vulgare* було висаджене у такі ж самі умови як *Hyssopus officinalis*: лунки один від одної розміщували на відстані 20 см з розрахунку подальшого розростання рослини.

Фазу стеблуння *Hyssopus officinalis* спостерігали у третій декаді травня, а *Origanum vulgare* з запізненням на 2 тижні. Для *Hyssopus officinalis* при культивуванні у Центральному Поліссі Л.А. Котюк [1] встановила, що при сівбі рослин *H. officinalis* у першій декаді травня перші сходи з'являлись через 2–3 тижні, цвітіння й плодоношення спостерігали на першому році життя. Слід зазначити, що для рослин першого року життя фази стеблуння, бутонізації, цвітіння, плодоношення і дозрівання насіння розпочалися значно пізніше у порівнянні з наступними роками життя. Це пояснюється відносно тривалим періодом проростання насіння гісопу, яке потребує достатньої кількості тепла і вологи у ґрунті.

У другій декаді серпня спостерігали квітування 20% особин *Origanum vulgare* та 40% рослин *Hyssopus officinalis*. Фазу плодоношення в обох рослин відмічали у першій декаді вересня, проте ми не виявили чіткого переходу між фазами цвітіння – плодоношення.

Відомо, що на другий рік *Origanum vulgare* швидко розростається і масово зацвітає, а найбільш густу зелень кущ має на 3-5-й рік. За результатами дослідження Н.В.Приведенюк та Л.А. Глущенко [3] між густотою висаджування рослин *Origanum vulgare* та врожайністю її сухої трави спостерігається пряма залежність.

Hyssopus officinalis використовують у народній медицині: відвари, настоянки, мазі, масла і примочки використовують в різних ситуаціях, мають властивості: відхаркувальні, проносні, бактерицидні, сечогінні та збудливі. До того ж чай є допоміжною речовиною поліпшення імунітету та полегшення перебігу простуд. *Hyssopus officinalis* лікарський допомагає при: порушенні роботи органів дихання, захворюванні травної системи, підшлункової залози і селезінки, нервових розладах і безсонні, запальних захворюваннях шкіри і очей, гінекологічних проблем, примочки звільняють від болю та запалень при травмах, допомагають звільнитись від грибкових інфекцій [4]. *Hyssopus officinalis* є

стимулюючим й тонізуючим, тому він заборонений вагітним та людям, які страждають епілепсією, і важливо, що їм ні в якому разі не можна дихати ароматом ефірної олії цієї рослини [5].

На відміну від *Hyssopus officinalis* *Origanum vulgare* використовується в офіційній медицині у вигляді настою (1:20) як відхаркувальний засіб при гострих і хронічних бронхітах. Настій трави *Origanum vulgare* підсилює перистальтику і тонус кишечника, підвищує секрецію шлункового соку, надає тонізуючу дію на скорочення гладкої мускулатури матки, проявляє гомеостатичну і седативну дію. Трава материнки входить до складу зборів грудного №1 (алтея коренів і мати-й-мачухи листя по 40%, материнки трави - 20%), потогінного №2 (мати-й-мачухи листя - 40%, материнки трави - 20%, малини плодів - 40%), заспокійливого №3 (чебрецю трава - 25%, материнки трава - 25%, пустирника трава - 25%, валеріани кореневища з корінням - 17%, буркуну трава - 8%) засобів[2].

Зазначимо, що вже раніше висаджені ароматичні лікарські рослини, у тому числі *Hyssopus officinalis* та *Origanum vulgare*, на навчально-науковій станції Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка використані для створення ароматерапевтичної зони та використовуються для створення міксбордерів. До того ж, вони морозо- та зимовитривалі та стійкий до шкідників і хвороб.

Висновки. Невибагливість при вирощуванні у відкритому ґрунті на дерново-слабокідзолистих ґрунтах, широка фармакологічна дія препаратів з *Hyssopus officinalis* та *Origanum vulgare* дозволяють рекомендувати вирощувати у ширшому за існуючий обсяг не лише на дослідних ділянках, а й на присадибних. Доцільним є використання цих пряно-ароматичних лікарських рослин у ландшафтному дизайні та при створенні ароматерапевтичних зон. Проте при вирощуванні *Hyssopus officinalis* слід враховувати, що у порівнянні з іншими фазами вегетаційного періоду під час цвітіння гісоп потребує значно більшої кількості тепла.

Перелік посилань:

1. Котюк Л. А. Біолого-екологічні основи інтродукції ароматичних рослин родини *Lamiaceae* Lindl. в Центральному Поліссі України. дис. ... д-ра біол. наук : 03.00.05. Київ, 2019. 464 с.

2. Материнка звичайна. URL: <https://www.pen.com.ua/herb-materynka-zvychayna.html> (дата звернення 11.12.2020)

3. Приведенюк Н.В., Глущенко Л.А. Адаптація технології вирощування материнки звичайної (*Origanum vulgare* L.) до вимог ГАСР. Вісник аграрної науки. 2020, №1 (802). С. 47-52. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202001-07>.

4. Трава иссопа. URL: <https://www.med-konfitur.ru/articles/lekarstvennye-travy-i-rasteniya/issop/>(дата звернення 02.10.2020).

5. Трава гісопу: лікувальні властивості і протипоказання, хімічний склад, застосування. URL: <https://eporada.pp.ua/zdorovya/trava-isopy-lykvalni-vlastivosti-i-proti.html> (дата звернення 02.10.2020).

Матяшук Р.К., Ткаченко І.В. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ГЕНЕРАТИВНИХ ОРГАНІВ БУЗИНИ ЧОРНОЇ В РІЗНИХ УМОВАХ ЗРОСТАННЯ	401
Тимченко І.А., Мінарченко В.М., Глущенко Л.А., Двірна Т.С., Футорна О.А. ПОРІВНЯЛЬНА МОРФОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЦВІТЬ, КВІТОК ТА ОБГОРТОК ДЕЯКИХ ВИДІВ РОДУ <i>ACHILLEA</i> L. ФЛОРИ УКРАЇНИ	405
Царенко О.М., Булах О.В., Шихалєєва Г.М., Кірюшкіна Г.М. КАРПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ЯК ДОДАТКОВИЙ КРИТЕРІЙ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ВИДІВ РОДУ <i>DIPSACUS</i> L.	409
Чолак І.С., Ламазян Г.Р., Кузьменко А.А., Махиня Л.М. МІКРОСКОПІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НАСІННЯ <i>CHENOPodium QUINOA</i> WILD.	413
<p>СЕКЦІЯ 5 РІЗНОМАНІТТЯ ТА ОХОРОНА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН. РЕСУРСОЗНАВСТВО ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН. ІНТРОДУКЦІЯ ТА ВИРОЩУВАННЯ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН SECTION 5 DIVERSITY AND PROTECTION OF MEDICINAL PLANTS. MEDICINAL PLANT RESOURCES. INTRODUCTION AND CULTIVATION OF MEDICINAL PLANTS</p>	
Kacharava T., Epitashvili T. SOME PHYSIOLOGICAL PECULIARITIES OF BIODIVERSITY OF MEDICINAL, AROMATIC AND SPICY PLANTS OF GEORGIA	417
Kozhedub M. V., Lukash O. V. THE TREATMENT SPRING EPHEMEROID PLANTS THE NORTHEN PART OF THE LEFTBANK FORESTSTEPPE UKRAINE	420
Балика А. В., Полковніченко І.М., Лукаш О.В., Карпенко Ю.О. ВИРОЩУВАННЯ <i>HYSSOPUS OFFICINALIS</i> L. ТА <i>ORIGANUM VULGARE</i> L. НА НАВЧАЛЬНО-НАУКОВІЙ СТАНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ	423
Безкровна О. В., Теличко О. В. ОСОБЛИВОСТІ ВЕГЕТАТИВНОГО РОЗМНОЖЕННЯ ТИСУ ЯГІДНОГО	426
Безусько Л.Г., Цимбалюк З.М., Ниценко Л.М. ПОШИРЕННЯ БУЗИНИ ЧОРНОЇ ТА КАЛИНИ ЗВИЧАЙНОЇ НА РІВНИННІЙ ЧАСТИНІ УКРАЇНИ В АЛЛЕРЕДІ–ГОЛОЦЕНІ	429
Білявський С.М. ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ УРБАНОФЛОРИ БІЛОЇ ЦЕРКВИ	433